

שימרון פרס: פולחן האישיות לא הצליח

באה סיסמה חסרת-תוכן, שלא התקשרה עם שום מצבריות ציבורי קיים או תדמית קיימת של המערך, (שלא לדבר על אונס השפה העברית): "יחד ישראל חזקה". את האשמה אין לתלות בפירסומאים, אלא בראש המפלגה, שימרון פרס. הוא לא היה מסוגל להחליט.

לכן לא הוחלט אם לשים את הדגש על נושא תוכני (שלוס, צדק חברתי וכו') או על נושא אישי (גדולתו של פרס האיש). לפרס אין השקפות חזקות ועקרונות חזקים, ובמילא לא כפה על המערכת נושא כלשהו. מכיוון שהמפלגה היא סופר-מארקט רעיוני, היה צורך בהחלטה נחושה כדי לבחור בסיסמה ברורה ומרכזית כלשהי. פרס לא היה מסוגל לכך. היונים שלו הושטקו (חוץ מאשר במאבק ניבוי למדי נגד הסיעות הקטנות), וגם הניצים לא פתחו כימעט את מקורם. התוצאה: בליל של שו"דבר.

נעשה ניסיון לפברק פולחן-אישיות לפרס (מודעות אל"ף, אורחים-תומכי-פרס, אגודת המיליונרים המייבואים) אך הוא נכשל. אישיותו של פרס אינה מתאימה לכך. נעשה ניסיון בחציילב להבליט את המיומנות של צוות רחב, אך גם זה בוזבו בגימגומים. האם יכלה המפלגה לבחור בנושא מרכזי כלשהו? בוודאי שכן. היא יכלה לאמר: נכשלו לפני ארבע שנים, למדנו, השתנינו, עכשיו אנחנו מוכנים. אך לשם כך היה צורך להציג רשימת-מועמדים לגמרי אחרת, ולכך לא הספיקה המנהיגות של פרס. תחת רשימה בעלת עשרה-עשרים פנים חדשות ומשכות, שיבליטו מסר זה, בא אוסף עייף זה של עסקנים משומשים, ובראשם שושנה ארבל-אלמולינו, במקום השני. הפרופוסורים נגזו, חוץ מחיים בן-שחר, שלא היה תחליף ליעקוב לווינסון, בעל התדמית המיסתורית המרשימה.

הכמת האדירה של תעמונת המערך בוזבה, עי כן, כימעט כזיה. המיפנה היחיד בא תודות לליכוד: עניין הבריונות. לפתע היה למערך משהו לאמר. הוא יכול היה לערר פחדים רדומים. נמצאה גם סיסמה גואלת, שהשתלבה היטב במצב-רוחו זה: "רק לא ליכוד". יהיה צורך לחקור, אחרי הבחירות, באיזו מידה השפיע מיפנה זה.

הדבר מבליט, אגב, עיקרון-ברזל של כל תעמולה: בעלי-היוזמה הוא המנצח. בניגוד לתורת-המילחמה, האומרת כי המיננטה עולה בכמה על המיתקה, במאבק התעמולתי ההגנה נכשלת, ההתקפה מנצחת.

האסיפה בפתח-תיקווה מסרה בפעם הראשונה את היוזמה לירי המערך, ובמשך כמה ימים היה הליכוד במצב של התגוננות, נטולי יוזמה. היו אלה ימים חשובים מאוד במהלך המערכה.

כמו שני דינזאורים

ה נשיא פראנקלין דלאנו רוזבלט, שהיה תועמלן מצויין, לא הזכיר מעולם את יריבו בשמו. בנאומיו היה מתייחס אל יריבו כאל "האיש ההוא", או "יריבי", כשנשאל על כך, השיב: "יש מיליונים שאינם יודעים את שמו. מדוע אני צריך לעזור לו להתפרסם?"

זהו כלל בתעמולה: אין עושים פירסומת ליריב. לקבוצה קטנה כדאי להתגרות במיפלגה גדולה. מתוך תיקווה שזו תגיב, ותעניק לה פירסום-חינם. אך במודעה של קוקה קולה לא ייאמר: "המשקה שלנו טוב יותר מאשר פסטי-קולה". **כלל זה אינו יודע לתועמלנים הפוליטיים בישראל.** המערך ביזבז מידינו יירות בפירסומו של מנחם בגין.

הוא פירסם תמונת-ענק של מנהיג-חרות, כדי לאמר ש"אייאפשר לסמוך עליו". מאות אלפי קוראים, שעברו על עמודי-העיתון בריפוף, ראו רק את תצלומו של בגין וסברו, לתומם, שאלה הן מודעות של הליכוד. ואילו הליכוד ביזבז מיליונים בפירסום דמותו של שימרון פרס, בליוויית השמצות שונות.

סוג זה של תעמולה מוצדק רק במיקרים חריגים. לדעתי, צדק המערך כאשר הציג בתשדיריו את הסרטים של נאומי בגין, כאשר השתלב הדבר בטענתו כי הדמוקרטיה בסכנה. יללות האספסוף ונאומי-הארס של בגין בוודאי הועילו, באותו שלב, למערך, לעורר שכבות מסוימות, שהיו חשובות לו. אפשר היה לציין שגיאות רבות בתעמולת המיפלגות הגדולות. החובבנות חגגה, למרות — ואולי מפני — שהועסקו פירסומאים מיקצועיים.

יש הבדל ניכר בין פירסומת מסחרית ובין תעמולה פוליטית. הדיועה שצריכים "למכור" את שימרון פרס כמו בקוקה קולה, "פניכה-קולאה" מסכרת את האוזן, אך אין היא נכונה. מי ששכר כך אינו מבין את יסודות הפעולה הפוליטית.

אך גם בכך אין להאשים את הפירסומאים דווקא. תפקידם היה צריך להיות טכני בלבד. אם פלשו למערכת ההכרעות, הרי זה מפני שהפוליטיקאים לא היו מסוגלים להכריע בעצמם.

בסופו של דבר איבדו כל הגמיקים וההתחכמויות את טעמם. ומערכת-הבחירות התנהלה כאילו מעצמה. התדמית היסודית של שני הגושים הגדולים התנגשו, כמו שני דינזאורים בימי קדם, והכוחות הסטיכיים הכריעו.

בסיפרו תלחמה ושלום תיאר ליב טולסטוי את המצביא הרוסי קוטוז'וב, היושב על כסא ומשקיף על שהייה-קרב של בורודינו. מבלי לעשות דבר, בתשובה לגיבורי-הספר מסביר הגנרל כי מגיע רגע בקרב, שבו חוב אסן למצביא לעשות מה לעשות. שני המוניאדם מתנגשים גופנית ונפשית, והכוחות הסטיכיים מכריעים.

זה קרה גם במערכת-הבחירות זו. אחרי שהכל נאמר והכל שודר

ספי ריבלין: בלי ציר מאמץ עיקרי

במערכת-הבחירות עצמה אין יוצרים נכסים חדשים. אפשר רק למומש נכסים שנאספו במשך השנים.

לשון אחרת: סיסמת-הבחירות המרכזית יכולה לשים דגש על צד אחד של המהות המיפלגתית ולהסיה את הדעת מצד אחר (שהיריב דווקא ישתדל להבליט אותו). כמו נערה, יכולה המיפלגת להשתמש באיפור כדי להבליט את החלק היפה ביותר שלה, תוך העלמת חלק פחות-יפה. אך אי-אפשר להרכיב פנים חדשות.

הסיסמה המרכזית הטובה ביותר היא זו שאינה נראית כאלו הומצאה לצורך הבחירות, הנובעת באופן טבעי לגמרי מדרכה של המיפלגה ומתדמיתה. זהו התנאי הראשון. התנאי השני הוא שעליה להתאים לרוח-הזמן — למצב-הרוח של הציבור בתקופה המסוימת של הבחירות. אפשר לאמר: היא המיפרש הראשי הקולט את הרוח הנושבת, בעודו מחובר היטב לתורן הרעיוני של המיפלגה. כך יוביל את הסירה המיפלגתית בכוח מירבי אל היעד שלה.

כשיש מסר מרכזי כזה, יש לרכז סביבו את כל המאמץ, תוך התי עקמת מן הפיתוי לפזר אותו בכיוונים שונים.

מי שמכיר מיפלגות יודע שאין זה קל כלל וכלל. יש תמיד לחצים מכיוונים שונים. כל עסקן משוכנע שהוא גאון תעמולתי בחסד עליון, וכי הרעיון האחרון שלו הוא-הוא המפתח לניצחון. לא קל למנהל-המסע להתעלם מכך.

מסעי-בחירות מוצלחים מבחינה זו של בחירה נכונה של ציר-המאמץ-העיקרי ודבקות בו הם, למשל:

● מסע הציונים הכלליים בבחירות לכנסת השניה (1951), שסיסמתו הבלתי נשכחת היתה "מספיק ודי בשילטון מפא"י". הוא ניצל את ההתנגדות למישרי-הצנע של דוב יוסף, שנאסע על הציבור. (יתכן שהיתה זאת הפנייה-הגב לאידיאלים הציוני וביטוי ראשון לשילטון האנוכיות של המעמד האשכנזי המבוסס). במערכה זו גדלו הציונים הכלליים פי שלושה בכנסת (מ-7 ל-20 מנדאטים, בתוספת שלושה מנדאטים של ספרדים ותימנים). מיספר הקולות שלהם גדל פי חמישה.

● מסע הליכוד בבחירות לכנסת התשיעית (1977), שסיסמתו היתה "להחליף את השילטון". גיבור המערכה היה עור וייצמן, שדבק בסיסמה יחידה זו, חרף כל הלחצים שהופעלו עליו לסטות לכאן ולכאן. מנחם בגין היה חולה ומאושפו בחלק מן הזמן, ועל כן לא יכול היה להתערב. אין לי ספק שאילו היה בגין או במצב תקין, והיה נואם נאומים בסיגנון הימים האלה, היה מפחיד את הציבור עד מוות, והליכוד לא היה מגיע אז לשילטון.

● בלי צניעות רבה, אני מרשה לעצמי להזכיר את מסעי-הבחירות של תנועת העולם הזה — כוח חדש, שחולל נס בבחירות לכנסת השישית (1965), בלי כסף, בלי מנגנון כלשהו ובלי תמיכה מאורגנת, עשתה או קבוצה קטנה דבר שנחשב עד כה כבלתי-אפשרי: להכניס לכנסת כוח חדש לגמרי, שלא בא משום מתנה קיים. הנושא המרכזי היה "לכנסת או לבית-הסוהר", תוך תגובה על חוק-לשון-הרע שנחקק אז נגד העולם הזה. התדמית היתה זו של השבועון עתיר-המאבקים נגד השחיתות והכפיה הדתית, למען זכויות-האזרח והשלום. התנועה החדשה זכתה במנדאט, והגיעה לסף המנדאט השני. תוך שיכלול הקו הזה זכתה התנועה ב-1969 בשני מנדאטים. תעמולתה היתה כה מוצלחת, עד כי לפחות שתי תנועות — שינוי ור"ץ — חזרו עליה כימעט מילולית במערכה הנוכחית, כעבור 16 שנים.

בליל של שו"דבר

ע ל רקע זה אפשר לבחון את מסעי-הבחירות של המיפלגות בבחירות 1981. הייתי מחקך ציונים רעים לשתי המיפלגות הגדולות גם יחד. בקרב המיפלגות האחרות הצטיינו אנודתי-ישראל, התחיה ור"ץ, ונכי שדו ת"ם ות"מ."

מה קרה לליכוד ולמערך, שכל אוצרות-הזהב שלהם לא עזרו להם לנהל מערכה טובה?

לליכוד היתה, לכאורה, מלאכה קלה. ערב הבחירות התארשש. כמו כל מיפלגת-שילטון, היה ברור מראש שיצטרך לעמוד על הישיגו בתקופת-שילטונו. היה לו יתרון עצום בכך שיכול היה לנגן בריזומנית על שתי נימות מרכזיות סותרות — הלאומנות המשוהבת מצד אחד, ושאיפת-השלום מצד השני. עמד לו ההישג הגדול של חוזה השלום עם מצריים, ובראשו עמד מנהיג חזק, נמרץ ופופולרי, שאין דומה לו בנירה הישראלית.

מכאן שהליכוד יכול היה לנהל מסע מרוכז, שבמרכזו יכלה לעמוד אישיותו של בגין, תוך הבלטת שתי הנימות של לאומנות + שלום. התמיכה של רונדל רגן ואנוור אל-סאדאת היתה ביטוח ממילא.

אולם הליכוד בוזבז חזק ניכר ממאמציו בהתקפות פרועות וחסרות ערך על שימרון פרס ועל המערך, בהתחכמויות תפלות בנוסף ספי ריבלין, בוויכוחי-ישרק על עניינים של מהיכבך.

תעמולת הליכוד היתה חזקה רק כשדיברה על בגין ועל קמפי-דיוויד. הקטע החזק ביותר בכל השעות הארוכות של שידורי-הטלוויזיה שלו היה זה שהראה את האוטובוס היוצא לקאהיר. אילו ויתר הליכוד על שלושה רבעים מומן-השידור שלו, היה מצבו יותר טוב.

הליכוד עצמו סיפק למערך את הסיסמה הטובה היחידה שלו: הבריונות של האספסוף, שעוררה זכרונות מימי האפנועים.

תעמולת המערך היתה גרועה בהרבה אף מזו של הליכוד.

היא התחילה בלי שום נושא מרכזי. ציר-המאמץ-המרכזי נעדר לחלוטין, ובמקומו